

O czeskich ekspresywnych nominacjach osób utworzonych w procesie kontaminacji (na materiale słownika online *Čeština 2.0*)

Keywords: contamination, expressive names of person, pragmatic potential, language game, language humour

Słowa kluczowe: kontaminacja, ekspresywne nazwy osób, potencjał pragmatyczny, gra językowa, komizm językowy

Abstract

This article is devoted to the Czech expressive names of person that were created in the process of contamination. The source of the extracted material (64 units) is the online dictionary *Čeština 2.0*, which gives the users of the Internet the possibility to register linguistic units that were absent to the date from dictionaries and even those of their own authorship.

The author briefly describes the structure of Czech contaminatives, but focuses her attention primarily on their semantic characteristics and pragmatic potential.

The subject of the analysis is the units naming people in terms of their professional activities, views and behaviour related to the political sphere, human behaviour during the Covid-19 epidemic and human appearance and behaviour unrelated to the Covid-19 epidemic.

The characteristics of nominations in question relates to the language game, the humour associated with it and the notion of play in Johan Huizinga's terms.

Niniejszy artykuł jest poświęcony czeskim ekspresywnym nominacjom osób, które zostały utworzone w procesie kontaminacji. Źródłem wyekscerpowanego materiału (64 jednostki) jest słownik online *Čeština 2.0*, który daje internautom możliwość rejestracji jednostek językowych dotychczas nieobecnych w słownikach, a nawet tych własnego autorstwa.

Autorka krótko opisuje strukturę czeskich kontaminatów, jednak koncentruje uwagę przede wszystkim na ich charakterystyce semantycznej i potencjale pragmatycznym.

Przedmiotem analizy są jednostki nazywające osoby ze względu na działalność

zawodową, poglądy i zachowania związane ze sferą polityki, zachowanie człowieka podczas epidemii Covid-19 oraz wygląd człowieka i jego zachowanie, niezwiązane z epidemią Covid-19.

Charakterystyka omawianych nominacji nawiązuje do gry językowej, związanego z nią komizmu oraz do pojęcia zabawy w ujęciu Johana Huizingi.

Kontaminacja jako proces łączenia słów bądź ich elementów, przebiegający bez udziału afiksów, jest zjawiskiem interesującym badaczy zarówno pod względem strukturalnym, jak też semantycznym i pragmatycznym (zob. np. Ratajczyk 2015).

Struktura czeskich kontaminatów (jednostek leksykalnych utworzonych w wyniku kontaminacji) była już przedmiotem opisu w literaturze przedmiotu (Dembska 2023), jednak warto przypomnieć, że za rezultat procesu kontaminacji mogą być uznawane jednostki utworzone w wyniku:

- połączenia segmentów słów motywujących na skutek relacji krzyżowania (pierwsza część pierwszego słowa i druga część drugiego), np. *čelfie* (*čelo* + *selfie*),
- połączenia całości pierwszego słowa motywującego i elementu drugiego, np. *babiština* (*Babiš* + *čeština*),
- połączenia elementu pierwszego słowa motywującego i całości drugiego, np. *havletišťe* (*Havel* + *letišťe*),
- nałożenia międzywyrazowego, np. *alkoholka* (*alkohol* + *holka*),
- włączenia w jedno słowo motywujące całości lub elementu drugiego słowa, np. *budižkničemu* (*budižkničemu* + *Nietzsche*),
- połączenia dwóch pierwszych części słów motywujących, np. *primipiv* (*primitiv* + *pivo*),
- połączenia elementów trzech słów motywujących, np. *jabanás* (*jahody* + *banán* + *ananas*) (zob. Dembska 2023, s. 164–169).

W niniejszym artykule jednak kwestie dotyczące struktury zostaną pominięte, a uwaga będzie skoncentrowana na semantyczno-pragmatycznej charakterystyce czeskich kontaminatów stanowiących ekspresywne nominacje osób.

Materiał badawczy został wyekscerpowany ze słownika online *Čeština 2.0* (<https://cestina20.cz>), którego współautorem może stać się każdy użytkownik języka czeskiego, zachowując przy tym anonimowość. Daje to internautom możliwość uzupełniania słownika nie tylko o jednostki zasłyszane, lecz dotychczas nierejestrowane w słownikach, ale również o te własnego autorstwa. Jest to zatem przestrzeń do swoistej zabawy językiem oraz wyrażania stosunku do otaczającej rzeczywistości pozajęzykowej.

Należy podkreślić, że ekspresywność jednostek kontaminacyjnych nie jest obligatoryjna – ich znaczenie może jedynie stanowić sumę znaczeń słów bazowych. Wówczas pełnią one wyłącznie funkcję nominacyjną.

Tabela 1. Jednostki kontaminacyjne niepełniące funkcji ekspresywnej

KONTAMINAT	SŁOWA BAZOWE	ZNACZENIE KONTAMINATU
ambuporod	ambulantní + porod	ambulantní porod, tedy krátký pobyt v porodnici jen na samotný porod
bosání	boso + běhání	běhání naboso
čum	čaj + rum	čaj s rumem
covidemie	covid + epidemie	epidemie nemoci covid-19
nanouška	nanovláknó + rouška	rouška vyrobená z nanovláknó
ančeština	angličtina + čeština	poangličtěná čeština
očkobus	očkování + autobus	autobus, ve kterém se očkuje

Warto jednak w tym miejscu przywołać słowa Artura Rejtera, który zauważa, że „[...] nominacja ma naturę kompleksową, w której nie tylko czynnik psychologiczny i semantyczny, ale też pragmatyczny odgrywa znaczącą rolę. Specyficznym typem nominacji jest no-

minacja wyrażająca emocje nadawcy” (Rejter 2009, s. 236). Do tego typu jednostek można zaliczyć ekspresywne nazwy osób.

Wśród 430 wyekscerpowanych na potrzeby niniejszego opracowania jednostek kontaminacyjnych wyróżniono 64 ekspresywne nominacje człowieka. Liczba ta może wydawać się skromna (stanowi 14,88% całości zgromadzonego materiału), jednak jest warta uwagi ze względu na swój potencjał pragmatyczny.

Poddając analizie nominacje ekspresywne, należy wyraźnie podkreślić różnice między ekspresją a ekspresywnością. Wyjaśnia je Teresa Skubalanka:

Na wstępie trzeba zastrzec, że głównym przedmiotem naszych rozważań wypadnie uczynić (niezależnie od sensów omawianych terminów spotykanych u innych autorów) nie ekspresję, czyli operację językową sensu stricto, lecz ekspresywność, czyli określoną właściwość elementów językowych, nabytą w wyniku tejże operacji. Ekspresja jako operacja językowa oznacza w istocie obecność funkcji tzw. ekspresywnej w sytuacji komunikacji językowej. Osobiście wątpię w możliwość ścisłego opisu naukowego działania wspomnianej funkcji ze względu na ciągłą zmienność jej przebiegu, natomiast ekspresywność jako cecha (relacyjna, nie inherentna) elementów językowych może być stała w sensie konwencjonalnym, a więc nadająca się do analizy naukowej (Skubalanka 1972, s. 124, wyróżnienie moje – K.D).

Przyjęcie takiego założenia pozwala zatem na przeprowadzenie analizy wspomnianej liczby 64 czeskich jednostek kontaminacyjnych stanowiących ekspresywne nominacje osób. Jak zauważa Natalia Siudzińska, tego rodzaju formacje „są związane z oceną emocjonalną w stosunku do desygnatu (w tym wypadku do konkretnych osób, często z najbliższego otoczenia nadawcy) i mają zazwyczaj charakter subiektywny. Wyrażanie ekspresywności zależy od wielu czynników pozajęzykowych, np. od doświadczeń nadawcy, jego wiedzy o świecie itp.” (Siudzińska 2016, s. 12).

Materiał badawczy pozwolił na wyodrębnienie czterech grup kontaminatów nazywających osoby ze względu na:

- d z i a ł a l n o ś ć z a w o d o w ą – najmniejsza liczba jednostek – 8,
- p o g l ą d y i z a c h o w a n i a z w i ą z a n e z e s f e r ą p o l i t y k i – 10 jednostek,

- zachowanie człowieka podczas epidemii Covid-19 – 13 jednostek,
- wygląd człowieka i jego zachowanie, niezwiązane z epidemią Covid-19 – największa liczba jednostek – 33.

Powyższy podział będzie zatem stanowił punkt wyjścia podjętych w niniejszym opracowaniu rozważań.

1. Działalność zawodowa

Wykładnikiem ekspresywności w poniższych kontaminatach jest jedno ze słów bazowych (bądź jego element): wulgaryzm (*chuj, kurvit*), słowo związane z procesami fizjologicznymi (*ćurat, kakat*) lub jednostka o jawnie pejoratywnym znaczeniu (*prostytutka, gestapo, żumpa*).

Tabela 2. Kontaminaty ze słowami bazowymi o różnym odcieniu wulgarności lub grubiańskości

KONTAMINAT	SŁOWA BAZOWE	ZNACZENIE KONTAMINATU
advokakát	advokát + kakat	mizerný právník, advokát, obhájce
čurolog	ćurat + urolog	lékař-urolog
hostitutka	hosteska + prostitutka	1. hosteska, která, byť je najata jen na klasickou hosteskovskou promo-dekorativní práci, očekává, že skončí s některým z hostů akce v posteli 2. označení pro hostesku, od které by pořadatel/host akce rád očekával chování dle bodu 1
chujdebník	chuj + hudebník	špatný hudebník
konkurvence	konkurence + kurvit	soupeř/rival v podnikání, který kazí (kurví) kšefty
městapo	město, městský + gestapo	městská policie, hanlivé označení kvůli časté buzeraci (zbytečné odtahy automobilů apod.)

presstitut, presstitutka	press + prostitut, prostitutka	prodejní novinář (novinářka)
žumpalista	žumpa + žurnalista	žurnalista, který píše pro nejrůznější obskurní weby nebo plátky (tzv. alternativní média)

Pozornie zatem przytoczone nominacje wyrażają negatywny stosunek nadawcy do osoby będącej desygnatem nazwy. Ich autorzy jednak, zamiast prostych i dosadnych nominacji, podjęli wysiłek tworzenia formacji kontaminacyjnych, wprowadzając element komizmu językowego. W sposób naturalny zatem nasuwają się skojarzenia z bachtinowską karnawałową (jarmarczną) odmianą komizmu. Jak bowiem słusznie zauważa Stanisław Gurin, karnawał według Bachtina to śmiech, ale też ośmieszenie, umniejszenie, parodia, trawestacja, profanacja (zob. Gurin 2018).

Już zatem na podstawie tej niewielkiej liczby przykładów można zaryzykować stwierdzenie, że celem nadawcy (autora nominacji) nie jest samo wyrażenie opinii o desygnacie, a swoista gra z odbiorcą, którego zadaniem jest nie tylko zrozumienie znaczenia nominacji, ale przede wszystkim rozszyfrowanie ukrytego w niej potencjału pragmatycznego. Na pierwszy plan wysuwa się zatem chęć ośmieszenia desygnatu, a komizm (tak samo jak gra językowa) nie jest tu przypadkowy, lecz zamierzony.

Już w 1902 roku Henri Bergson pisał:

Przesada jest zawsze komiczną, jeżeli trwa dłuższy czas, a przedewszystkiem, jeżeli jest systematyczną i wtedy istotnie wydaje się efektem transpozycji. Wywołuje śmiech z taką siłą, że nie którzy autorowie nawet zdefiniowali komizm jako przesadę, tak jak inni jako degradację. W rzeczywistości jednak przesada jak i degradacja są tylko jedną z form pewnego rodzaju komizmu (Bergson 1902, s. 95).

Wymienionym jednostkom nie należy jednak przypisywać odcienia ironicznego, bowiem ironia to „drwina, złośliwość lub szyderstwo ukryte w wypowiedzi pozornie aprobującej” (<https://sjp.pwn.pl/sjp/ironia;2561982.html>), a żadna z powyższych nominacji nie wyraża w stosunku do desygnatu aprobaty.

Wśród zaprezentowanych jednostek na uwagę zasługuje nominacja *čurolog*, która niewątpliwie ma charakter żartobliwy, ale wydaje się pozbawiona odcienia pogardy bądź lekceważenia, stanowiąc jedynie zabawny (choć z odcieniem grubiańskości) komentarz do specjalizacji, jaką jest urologia, na przykład w zdaniu: *Dědeček šel na kontrolu k čurologovi* (<https://cestina20.cz/slovník/curolog>). Stwierdzenie, że wszystkie wymienione ekspresywne nominacje osób związane z działalnością zawodową wyrażają negatywny stosunek nadawcy do desygnatu, byłoby zatem nadużyciem.

2. Poglądy i zachowania związane ze sferą polityki

Również w przypadku jednostek należących do tej grupy ekspresywność jest motywowana przede wszystkim słowem bazowym o znaczeniu pejoratywnym (*krást, pitomý, můra, orangutan, neandertálec, maniak, ježibaba, vlezdoprdelista*).

Tabela 3. Kontaminanty ze słowem bazowym o znaczeniu pejoratywnym

KONTAMINAT	SŁOWA BAZOWE	ZNACZENIE KONTAMINATU
babiška	Babiš + babička	stará žena podporující Andreje Babiše
ježibabiš	ježibaba + Babiš	silně populistický politik strašící lidi (např. válkou)
Kradlousek	krást (kradu, kradeš...) + Kalousek	přezdívka ministra finance Kalouseka
lobotomio	lobotomie + Tomio	volič Tomia Okamury
okamůra	Okamura + můra	člověk, který žije v permanentním strachu z imigrantů a Evropské unie
oranžgután	oranžový + orangutan	papaláš sociální demokracie, nadutý socan (což neplatí o všech členech ČSSD, objevují se spíše ve vedení partaje)
Pitomio	pitomý + Tomio	politik Tomio Okamura; přezdívka vymyslela redakce časopisu Reflex

vlezd Bruselista	vlezdoprdelista + Brusel	politik, který jde na ruku EU
zemandertálec	Zeman + neandertálec	agresivní volič nebo stoupenec Miloše Zemana
zemaniak	Zeman + maniak	vášnivý fanoušek a ctitel Miloše Zemana

Niejawnie negatywne znaczenie posiada jednak termin medyczny *lobotomie*, oznaczający (dziś już niepraktykowaną) procedurę neurochirurgiczną prowadzącą do uszkodzenia mózgu (jego istoty białej), jednak w połączeniu z nazwą własną (imieniem polityka) ujawniają się asocjacje generujące w efekcie negatywną ocenę desygnatu ('osoba z uszkodzonym mózgiem').

Wśród wymienionych nominacji znajduje się także jedna (*babiška*), której ekspresywność jest motywowana bezpośrednio nazwiskiem polityka (*Babiš*).

Głównym celem użycia tego rodzaju nominacji wydaje się dyskredytacja (a zatem ośmieszenie) konkretnego polityka (*Kradlousek, Pitomio*) lub każdego polityka prezentującego postawę negatywnie ocenianą przez nadawcę wypowiedzi (*ježibabiš, vlezd Bruselista*), bądź uczynienie przedmiotem drwin osób, których poglądy polityczne są sprzeczne z poglądami nadawcy (*babiška, lobotomio, okamůra, oranžgután, zemandertálec, zemaniak*).

3. Nominacje związane z epidemią Covid-19

Od 2020 roku wśród jednostek kontaminacyjnych pojawiały się również te, które stanowiły komentarz do wyjątkowego zjawiska, jakim była epidemia Covid-19.

Tabela 4. Kontaminanty jako komentarz wyjątkowych zjawisk

KONTAMINAT	SŁOWA BAZOWE	ZNACZENIE KONTAMINATU
covidebil	covid + debil	[-ko] jedinec, který o nemoci Covid-19 sice nic neví, ale přesto o ní stále plácá nesmysly

covidiot	covid + idiot	1. [kovidiot] člověk, který ignoruje udržování bezpečného odstupu během koronavirové epidemie; podle názvu nemoci Covid-19 2. někdo, kdo hromadí trvanlivé potraviny, toaletní papír a další zásoby v očekávání konce světa 3. člověk, podle něhož je Covid-19 nejhorší nemocí na světě
chodiot	chodit + idiot	idiot, který chodí po venku navzdory koronavirové karanténě a vyhlášenému zákazů vycházení, ačkoliv k tomu nemá důvod
hygistapo	hygiena + gestapo	skupina lidí provádějící kontrolu covid-pasů v různých provozovnách, restauracích apod.
jasnocovidec	jasnovidec + covid	[-kovidec] člověk, který se snaží odhadnout vývoj koronavirové infekce Covid-19
koronarcis	koronavirus + narcis	člověk otravující na sockách furt jen tím, jak vypadá v roušce, co dělá v době koronfény, postuje jen samá koronaselfička
koronikář	koronavirus + kronikář	člověk, který monitoruje, kolik lidí už má koronavirus (Covid-19) a pravidelně o tom ostatní informuje
koronindža	koronavirus + nindža	člověk nosící roušku nebo respirační masku v rámci koronavirové nákazy; lze i koroninja
koronizátor	koronavirus + kolonizátor	přenašeč koronavirového onemocnění Covid-19 mezi světadíly
otestánek	Otesánek + test	člověk, který se nemůže nabažit testování na koronavirus a znovu a znovu se nechává testovat, protože má i přes opakovaně negativní výsledky strach, že je nakažený
poserouška	posera + rouška	jedinec, který ve strachu z koronavirové nákazy nosí roušku vždy a všude; slovo je možné skloňovat podle ženského i mužského vzoru

rouškomunista	rouška + komunista	fanatický zastánce proticovidových opatření
vejrolog	vejrat + virolog	amatérský virolog, rádoby expert na viry, u jehož argumentace nestačí vejrat

Kontaminaty należące do tej grupy wyrażają jawnie negatywny bądź żartobliwo-lekceważący stosunek do postaw ludzkich obserwowanych w okresie trwania pandemii koronawirusa (Covid-19).

Jawnie negatywnie charakterystyki są motywowane słowami o znaczeniu pejoratywnym – w tym również wulgaryzmami (*posera, debil, idiot, gestapo, narcis, kolonizátor, komunista*). Ekspresywność jednostek o odcieniu żartobliwo-lekceważącym (*jasnocovidec, koronikář, koronindža, otestánek, vejrolog*) ujawnia się natomiast w wyniku asocjacji rozumianej jako „automatyczne skojarzenie myślowe” (<https://sjp.pwn.pl/szukaj/asocjacja.html>).

Na szczególną uwagę zasługuje jednostka *otestánek* (osoba nieustająco testująca się na obecność koronawirusa, w pewnym stopniu uzależniona od testów). *Otesánek* bowiem to imię bohatera (i jednocześnie tytuł) bajki K. J. Erbena oraz filmu Jana Švankmajera („Otesánek” – 2000 r.)¹. Do prawidłowego odczytania tego kontaminatu konieczna jest zatem wiedza z zakresu czeskiej literatury (kultury).

4. Wygląd człowieka i jego zachowanie (niezwiązane z Covid-19)

Tabela 5. Kontaminanty – ekspresywne nominacje osób charakteryzujące zachowania człowieka oraz/lub jego wygląd

KONTAMINAT	SŁOWA BAZOWE	ZNACZENIE KONTAMINATU
afonaut	afrykański + astronaut	1. afrykański migrant, putujący do pro niej nieznanego kosmosu, do Europy 2. człowiek z wyraźnym afroczesaniem, kiedy obliczniej wypada pod włosy jako w hełmie

¹ Ożywiony korzeń drzewa (zastępujący rodzicom dziecko) nieustająco odczuwa głód i pożera wszystko, co stanie mu na drodze (włącznie z kotem, listonoszem, pracownicą opieki społecznej i mieszkańcami kamienicy).

alkonaut	alkohol + astronaut	člověk, který často pije alkohol
anáfabet	anální + analfabet	muž, který nemá rád anální sex
analizátor	anální + lízat + analyzátor	1. podlézavý, vnucující se člověk, kariérista 2. ten, kdo rád provádí stimulaci anální oblasti jazykem; také ve verzi analízátor
babišátko	Babiš + dět'átko	dítě, které neustále lže
běduin	bědovat + Beduín	člověk, který to předchozí večer přehnal s alkoholem a neustále běduje
belzeblb	Belzebub + blb	někdo, kdo se snaží být drsný, strašit nebo vzbuzovat respekt, ale dělá to tak nešikovně, že je spíš k smíchu
bigorektik	big (j. ang.) + anorektik	opak anorektika, namakaný sportovec z posilovny posedlý svými nikdy dost velkými svaly, s nageľovaným účesem, přiblblým úsměvem a trvalým pohledem do zrcadla
bionýr	bio + pionýr	propagátor zdravé výživy, poněkud posměšný výraz vznikl propojením slov <i>bio</i> a <i>pionýr</i>
buřturista	buřta + kulturista	člověk, který má místo svalové hmoty spíše hmotu tukovou, opak kulturisty
edukič	edukace + rodič	rodič-prudič neustále kritizující učitele i samotné školství, samozvaný odborník na vzdělávání
fakoušek	fak (j. ang. fuck) + fanoušek	hejtr na sociálních sítích (Facebook, Twitter apod.), opak fanouška
feminacistka	feministka + nacistka	netolerantní, až nenávislná feministka, která jde při prosazování svých názorů přes mrtvoly, v diskuzích je velmi radikální apod.
gastronaut	gastronomie + astronaut	milovník jídla, který se snaží stále objevovat nové a zajímavé kuchyně
gastapo	Gast (j. niem.; cz. host) + gestapo	striktně německy mluvící, opulentně popíjející a vykrmuující se návštěvníci zahrádek v centru, kteří jsou v této činnosti pedanticky vycvičení k naprosté neodbytnosti, ať to stojí, co to stojí

homeosexuál	homeopatie + homo-sexuál	1. nekritický příznivec, milovník homeopatie 2. člověk s náklonností k čemukoliv ředěnému
kokakolaborant	kokakola + kolaborant	člověk, který uprostřed párty zničehonic přestane pít alkohol
komosexuál	komunismus, komunistický + homo-sexuál	komunistický pohlavár, vášnivě líbající při oficiálním pozdravu své kolegy
mamarazzi	mama + paparazzi	matka, která ve společnosti ráda vypráví trapné historky z dětství svého potomka
mombie	mobil + zombie	individuum pohybující se ulicemi podivnou pomalou chůzí způsobenou tím, že upřeně čumí do mobilu
nymfomanka	nymfomanka + mamka	1. nadržená žena středního věku 2. matka s větším sexuálníím apetytem, než byste s ohledem na ženu jejího věku čekali
ohňobil	ohňostroj + debil	člověk, který trénuje na Nový rok a pouští ohňostroje týden dva před ním
ononym	onanismus + anonym	anonymní autor siláckých řečí v internetových diskuzích
pivián	pivo + pavián	člověk, co řve na ulici jako pavián po zavírače hospody
primipiv	primitivní + pivo	muž, který tráví volný čas výhradně pitím piva
přítel	při těle + přítel	partner, který postupem času nabral kilogramy navíc a je při těle; žena je přítelkyně
řvoused	řvát + soused	velmi hlučný soused
sextremista	sex + extremist	člověk, libující si v extrémních sexuálních praktikách
sextremistka	sex + extremistka	1. žena/dívka, která vyjadřuje svůj protest tím, že se svlékne 2. žena, která má trému před sexem

stakanovec	stakan (z j. ros.) + stachanovec	alkoholik
svlečna	svlékat (se) + slečna	1. dívka, slečna, která se ráda svléká, nechává se fotit nahá apod. 2. holka, která by stála za svlečení
šukamarádka	šukat + kamarádka	kamarádka na sex, tzv. kamarádka s výhodami
zapáchatel	zápach + pachatel	člověk, který smrdí natolik, že by to mělo být trestné

W prezentowanej powyżej, największej pod względem liczby przykładów, grupie znajdują się ekspresywne nominacje osób charakteryzujące zachowania człowieka związane z:

- piciem alkoholu: *alkonaut, bėduin, kokakolaborant, pivián, primipiv, stakanovec*,
- seksem: *análfabet, analizátor* (znaczenie 2.), *komosexuál, nymfomanka* (znaczenie 1. i 2.), *svlečna* (znaczenie 1.),
- przesadą w działaniu lub zainteresowaniach: *analizátor* (znaczenie 1.), *belzeblb, bionýr, gastronom, homeosexuál, feminacista, mombie, ohňobil, řvoused*,
- wyglądem i higieną: *afronaut* (znaczenie 2.), *bigorektik, buřturista, přítěl, svlečna* (znaczenie 2.), *zapáchatel*.

Ponadto można wyróżnić nominacje rodziców (*mamarazzi, edukič, nymfomamka* – znaczenie 2.), nazwy osób związane z działalnością w świecie wirtualnym (*fakoušek, onanym*) oraz jedną nominację odnoszącą się do dziecka (*babišátko*).

W tej grupie kontaminatów wykładnikami ekspresywności są:

- wulgaryzmy: *fak* (ang. fuck), *šukat*;
- słowa związane z życiem intymnym człowieka (seksem) lub jego orientacją seksualną: *anální, homosexuál, nymfomamka, onanismus*;
- 3. słowa o znaczeniu pejoratywnym: *análfabet, anorektik, blb, debil, pavián, promitivní, řvát, stachanovec, zombie*;

4. nazwisko polityka, który znany jest z mówienia nieprawdy: *Babiš*.

Okazuje się jednak, że tę funkcję może pełnić także eufemizm (*při tělé*).

Część kontaminatów powstała jednak w wyniku połączenia elementów dwóch słów o charakterze neutralnym: *africký, astronaut, alkohol, bėdovat, Beduín, bio, pionýr, buřta, kulturista, edukace, rodič, gastronomie, svlékat se, slečna*. Tak jak w przypadku kilku nominacji związanych z epidemią Covid-19, ich żartobliwo-lekceważy charakter ujawnia się w wyniku asocjacji.

Podsumowanie

Kontaminaty są tworzone bez użycia formantów słowotwórczych, które mogłyby być wykładnikami ekspresywności. Tę funkcję w omawianych jednostkach pełni zazwyczaj jedno ze słów motywujących (wulgaryzm, słowo o znaczeniu pejoratywnym bądź eufemizm) lub jego element. Ekspresywność może jednak ujawniać się dopiero w wyniku asocjacji (np. *jasnocovidec*).

W poddanym analizie materiale zauważalny jest brak jawnie pozytywne charakterystyki, choć nominacja *svlečna* (w znaczeniu 2. ‘holka, která stojí za zvléčení’) pozornie może się taką wydawać. Ważna jednak jest tu rola kontekstu i czynników pozasłowotwórczych.

Wśród nominacji osób rzadkość stanowią jednostki kontaminacyjne o *stricte* żartobliwym charakterze. Te bowiem zyskują dodatkowe konotacje (na przykład pogardliwe, grubiańskie (por. Dembska 2011, s. 58)).

Dla prawidłowego odczytania wielu kontaminatów konieczne jest posiadanie wiedzy o czeskojęzycznym obszarze kulturowym oraz aktualnej czeskiej sytuacji politycznej.

Poddany analizie materiał wskazuje jednak bardzo ważną funkcję omawianych jednostek, a mianowicie wyrażania stosunku nadawcy do obiektów i zjawisk rzeczywistości pozajęzykowej. Jest to szcze-

gólny sposób wyrazu, który stanowi rodzaj gry nadawcy z odbiorcą. W nawiązaniu do wspomnianego wcześniej bachtinowskiego karnawału, można odwołać się do teorii Johana Huizingi, która głosi, iż istota ludzka to nie tylko *homo faber* (człowiek twórczy), ale i *homo ludens* (człowiek bawiący się) (Huizinga 2007, s. 7). W procesie powstawania kontaminatów ujawnia się zatem łączenie dwóch przynależnych człowiekowi umiejętności: tworzenia i zabawy.

Do postrzegania omawianych jednostek jako zabawy w ujęciu Huizingi skłaniają choćby następujące cechy wspólne obydwu zjawisk:

- wyznaczony teren (tu: słownik *Čeština 2.0*; por. Huizinga 2007, s. 24),
- określone zasady „gry” (struktura) (por. Huizinga 2007, s. 26),
- swoboda działania (por. Huizinga 2007, s. 20),
- komizm (nieobligatoryjnie) (por. Huizinga 2007, s. 18),
- nagroda za „grę” (tu: popularność poszczególnych jednostek – ocena odbiorców, która ze względu na elektroniczną formę słownika jest możliwa metodą „lajków”) (por. Huizinga 2007, s. 86),
- współzawodnictwo (por. Huizinga 2007, s. 167).

Należy podkreślić, że w celu uzupełnienia zaprezentowanej w niniejszym materiale charakterystyki warto w przyszłości przeprowadzić badania dotyczące stopnia upowszechnienia wymienionych nominacji, ich użycia oraz roli w poszerzaniu zasobu leksykalnego języka czeskiego.

Źródło

Čeština 2.0. Online: <https://cestina20.cz> [dostęp: 27.08.2023].

Literatura

- Bergson H., 1902, *Śmiech. Studium o komizmie*, Lwów–Warszawa.
- Dembska K., 2011, *Słowa wykołejone, czyli o zjawisku kontaminacji we współczesnym języku rosyjskim*, Łask.

Dembska K., 2023, *O zjawisku kontaminacji we współczesnym języku czeskim: charakterystyka strukturalna*, „Bohemistyka”, nr 2, s. 159–172.

Gurin S., 2018, *Koncepcja karnawału Michaila Bahtina i teorię arhaičeskogo prazdnika Vladymira Toporova*, „Topos. Literaturno-filosofskij žurnal”. Online: <https://www.topos.ru/article/ontologičeskije-progulki/koncepcija-karnavala-m-bahtina-i-teoriya-arhaicheskogo-prazdnika> [dostęp: 27.08.2023].

Huizinga J., 2007, *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, Warszawa.

Rejter A., 2009, *Zewnętrznojęzykowe uwarunkowania przeobrażeń kategorii semantyczno-kulturowych ekspresywnych apelatywnych nazw osób w polszczyźnie*, [w:] M. Cichońska (red.), *Kategorie w języku: język w kategoriach*. Katowice, s. 236–245.

Siudzińska N., 2016, *Formacje ekspresywne we współczesnym języku polskim (na przykładzie wybranych pospolitych nazw osobowych)*, Warszawa.

Skubalanka T., 1972, *O ekspresywności języka*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki Filozoficzne i Humanistyczne” 27, s. 123–135.

Słownik Języka Polskiego PWN. Online: <https://sjp.pwn.pl> [dostęp: 27.08.2023].